

450

ВИДІВНИЦТВО
"УКРАЇНСЬКИЙ СКІТАЛЕЦЬ"

М 6559

Проф. Др. СТАНИСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ

НОВА ДЕРЖАВА

НОВА ДЕРЖАВА

ПРОФ. ДР. СТАНИСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ

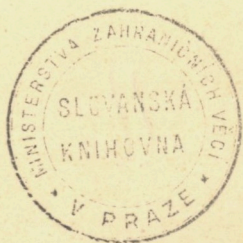
НОВА ДЕРЖАВА

139229

||

ВІДЕНЬ—ПРАГА—ЛЬВІВ 1923.
ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКОГО СКИТАЛЬЦЯ“.

26559

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186213487

Друкарня „Адрія“ тов. з_обм. порукою, Відень, П,

Всесвітня війна витворила після розвалу Австрії нові держави: Чешсько-словенську Республіку, Німецьку Австрію, Югославію, Угорщину, Польщу та на короткий час Західну Україну. На сході Європи знищила революція царську Росію, та на землях колишньої Російської Імперії повстали нові державні твори: Україна, Білорусь, Литва, Латвія, Грузія і т. д., що боряться о свою самостійність. Але й ті держави, що були вже перед війною, не є сьогодні тим, чим були раніше — і вони переходять метаморфозу та шукають нових шляхів, змагаючи свідомо або й несвідомо до нової мети. Після всесвітнього потрясення обновлюється ідея модерної держави та домагається „переоцінки всіх цінностей“ в напрямку тих проблемів, за які велася боротьба, та які витворилися в боротьбі чи після неї.

Усі ті факти та прояви приневолюють науку до нових дослідів і висновків. Та щоб коротко зупинитися при науковому методі сих міркувань, мусимо вийти від грецької філософії, в першу чергу від світопогляду Геракліта. „*Πάντα ῥεῖ*“ — все, що єсть на світі, знаходиться

у постійному руху, все пливе, все рухається, але що рух зустрічається з другим рухом, та витворюються противні рухи, що себе взаємно поборюють, то із тої боротьби виходять щораз нові твори. Колиж одначе ходить о теорію права й держави, то як що до інших філософічних проблемів, так і тут мусимо шукати провідних шляхів у двох безсмертних класиків грецької філософії: Плятона й Арістотеля.

Вже Арістотель стежив уважно за ходом людських подій, щоб у них віднайти волю природи, а з нею й мету, до якої змагають людські події в своїм історичнім розвитку. З другого боку поставив був Плятон абстрактну теорію ідеї, як царицю духового світа, як самостійного духового провідника цілого людського життя. Та хоч як видавались обі теорії собі суперечними, вони вказали два провідні напрямки того, що діється у всесвіті: з одного боку природний розвиток подій, що заставляє нас слідити їх по справжнім зовнішнім проявам та фактам, хоч як вони ріжноманітні та чимало собі противорічні — а з другого боку розвиток провідної ідеї, що існує мимо зверхньої ріжнородности подій, та силою духа вяже їх у спільну духову гармонію, у стремління до вищої духової мети.

Новітна філософія получила оба ті напрямки в одну струю, в оден науковий метод:

Савіні вказав на історичні основи всего права та на силу душевного життя народу, як цілоти, — а Гегель поставив загальну теорію розвитку, вказуючи на логічні елементи цього поняття. Так виробився в науці погляд, що все, що діється в історії людства, знаходиться в постійному розвитку, якого зовнішню форму становить щоправда натуралізм історичних подій, але побіч цих подій існує загальний внутрішній зв'язок, що вяже їх в одну логічну цілість, існує провідна ідея, яка, поборюючи щораз нові зовнішні перешкоди, змагає до здійснення.

Наука слідкує за природним розвитком історичних подій, підшукує у ньому логічні зв'язки, та приходить до висвітлення провідних ідей, а за ними й до мети, до якої вони змагають.

Історія в боротьбою різних змагань, вони перехрещуються зі собою, та загальна розвиткова лінія сходить не раз із свого шляху, не раз заломлюється. Противні струї зупиняють постійний хід розвитку, та чимало треба щойно великих війн або революцій, щоби відновили давний шлях, щоби висвітлити провідні ідеї. Загально відомо, яке значіння мала французька революція в історії людства, та коли на протязі 19. і початку 20. століття ідея загального історичного розвитку зійшла зі свого провідного шляху, прийшла всесвітня війна та припинила

хібні шляхи. Всесвітня війна зазначила, як не мож краще, провідні ідеї модерної держави.

Провідником сих ідей став в останніх часах Вільсон. Він їх не видумав — він тільки їх зрозумів та наново висвітлив; він звернув увагу на те, що діялося в державах проти провідної ідеї розвитку, та як президент одної з наймогутніших держав, надав їй авторитетної форми. Він проголосив право кожного народу на самовизначення.

На основі ідеї самовизначення поставив проф. Масарик, пізнійший президент Ч. С. Р., конструкцію „Нової Європи“ для славянських народів.

Російська та українська революція переймили ідею самовизначення народів та долучили до неї ще заборону анексії.

Ось так зазначено два головні змагання нового часу: до самовизначення народів і до виключення анексії.

Оба змагання лягли в основу ідеї нової держави.

Се передбачив наш Шевченко. „В своїй хаті своя правда й сила й воля“ — ось пророчі слова поета, що силою свого духа обняв увесь проблем у цілій простоті та величі.

Так і мені не лишається нічого, як дати сим могутнім словам повний зміст, та поповнити їх дослідом розвиткових тенденцій в історії.

„В своїй хаті“ шукає поет основ народного життя. Народ мусить мати свою хату, свою державу. Чим є хата для чоловіка, для родини, тим повинна бути держава для народу.

Придивімся тій тезі під оглядом історичного розвитку.

Народ і держава не є ще сьогодні рівнобiжними поняттями, вони стоять чимало ворожо проти себе. Хоч народи старі як світ, національна ідея є щойно витвором новітніх часів; вона й поставила народ у безпосереднє відношення до держави. Народ став свідомим суспільним звязком щойно процесом історії останніх століть, як протест проти територіяльної самовлади держави.

Те, що держава намість первісного родового моменту поставила територіяльний, піднесло як найкраще світову культуру і засімілювало багато племен з другими племенами (пор. напр. Італію, Англію), і тому державна приналежність була дуже сильним суспільним лучником, який у свому культурному значінню виріс іноді поверх усіх других звязків, зосібна родових (пор. старинну римську державу). З державою, але й за державою пішла культура в широкі верстви, та вона стала справжньою внутрішньою підоймою цілого суспільного життя. Колиж та культура закріпилася ще давними родовими звязками, спільними історичними традиціями та спорідненими звичаями — тоді

вона зачинала могутньо ділати на суспільність, хоч бувало, що наслідком заборчости сусідних держав пірвалися первісні державні звязки, та поодинокі культурні держави попали у межі других держав. Коротко кажучи, де наслідком згаданих моментів настала тривка культурна сполука суспільних мас, там вона й залишилася, та кріпшала щораз більше без огляду на те, чи дотична суспільність існувала в межах одної держави, чи кількох, — чи в одній державі був лиш оден такий культурний звязок, чи було їх більше. Отся культурна сполука стала однак боєвою сполукою в тім момонті, коли держави своїм імперіялізмом почали завоюувати щораз нові теріторії з ріжними племінними та родовими елементами, з ріжною культурою, з ріжною історичною традицією, иншими звичаями та обичаями і т. д.

Так піднесли згадані культурні звязки протест проти анексії, та вивязалася боротьба між усе нівелюючим впливом державної теріторіяльности, а внутрішню силою культурного народнього звязку. Се дало основу до національної ідеї 19. віку.

Почини її стрічаємо вже в 18. столітті. Першим проповідником її був в Німеччині Гердер, першим теоретиком, що вказав нові шляхи, був у Франції Руссо в теорії суверенности народа. Але що у Франції вже тоді держава покривалася з поняттям народу, то й Руссо

розумів під народом тільки загал громадян дотичної держави. За ним пішла французька революція з проголошенням „прав людини“. Нівелюючи всі стани, релігійні, династичні різниці, вона зблизила „рівних“ людей до „рівних“ і тим витворила ґрунт для поширення національної ідеї.

Безпосередній товчок до неї дали воєнні виправи Наполеона, який хотів завоювати весь світ. Проти нього піднеслися загрожені народи й положили кінець його заборчости. Під впливом тої небезпеки промовив німецький філософ Фіхте до почувань цілого німецького народу („An die deutsche Nation“), щоби не оглядаючися на границі поодиноких держав духом обєднався, — та дав отсим почин до пізнішого зєдинення німецької нації в Німецькій Державі. Політично завершив діло зєдинення Бісмарк. В Італії поставив ідеологію національності Мацціні, а довершив національного зєдинення Гарібальді. Опісля переведено національне висвободження в Греції, а Балкан став осередком несупокою, бо поодинокі балканські народи змагали до національної свободи й до здобуття самостійних національних держав. Перейшла національна ідея як боевий клич і до народів Австро-Угорщини та Росії.

Вона проявлялася в двох формах: спершу в формі змагання до одної національної дер-

жави, чито там, де оден народ був розбитий на кілька держав, чито там, де він у границях чужої держави стремів до висвободження з під чужого ярма — опісля витворилася в державах, де жило побіч себе кілька народів, друга посередня форма, що мала всім народам забезпечити в рамках сеї держави право свобідного політичного розвитку, а саме форма т. зв. національної автономії. Але проти тих змагань виступила в другій половині 19. століття велика реакція: розвиткова лінія заломилася. Німеччина забула після національної сполуки основи національної ідеї супроти других народів та не гадала їм дати національних свобід. На Балкані прийшло до визвольних війн, але ні берлінський ні букарештенський мир не полагодили балканського національного питання як слід. А що сталося в колишній Австрії та Угорщині, що були конгломератами народів з ріжною культурою та ріжною історичною минувиною? Революція 48-го року попереднього століття принесла конституцію та за нею й принцип рівноправності народів. Та на жаль се останнє тільки на папері, бо якраз за сю рівноправність почалася довга та невпинна боротьба. Держава не зуміла як слід перевести зрівнання усіх народів, але хотячи вратувати династичну систему помогла сильнішим націям взяти верх над слабшими, а в слід за тим привела й до того, що сильніші нації взяли верх над

державою, та висвободжуючи себе причинилися до розпаду монархії після світової війни.

В боротьбі за національну ідею побідило змагання народу до власної національної держави, не вдоволяючися формою національної автономії в рамках чужої держави.

Національне питання дало головний привід до всесвітньої війни. Франція боролася за Альзацію й Лютарингію, Італія о італійські території під володінням Австрії, Росія о Східну Галичину і т. д. Та ніде правди діти — і мир, заключений після всесвітньої війни, не порішив остаточно національного питання; з одного боку не обійшлося без помилок, а з другого боку не порішено ні українського питання, ні питання окраїнних держав колишньої російської імперії. Але всеж таки сам принцип ляг в основу мира: від Вільсона він називається принципом самовизначення народів.

Вільсон висказав свою теорію уже під час війни в різних своїх промовах. Провідні його думки такі:

Кожний народ матиме рівне право на самовизначення. Без згоди народу не можна ні над ним панувати ні управляти ним. Самовизначення народів се не фраза, але справжній практичний принцип, над яким ніхто не сміє приходити до денного порядку. Право на самовизначення — се найважніше право кожного народу, чи він великий, чи малий. На основі

сього права прислугує усім народам право до національної території, право вибрати собі державну зверхність, під яку вони мають належати, право до внутрішньої самоуправи й свободного культурного, економічного та політичного розвитку. Про всі економічні договори та політичні відносини повинен безпосередньо рішати той народ, якого вони торкаються, та в ніякому разі не сміють про се рішати якінебудь користи чи інтереси других народів. Усі народи мусять бути вольні, та не можна їм ні приписувати, ні насилувати їх згори до таких порядків, яких вони не хочуть. Коли сим чином забезпечиться народам право на самовизначення, вони будуть могли получитися в правдивий звязок народів, та щойно такий звязок зможе забезпечити всесвітній мир.

Се не думки філософа, які мігби заступити другий філософ іншими думками, се змагання, скроплене кровю поколінь, нездержима льогіка історичних випадків. Лінія майбутніх подій може ще нераз заломитися — але ідея ясна, нестримна: нова, обновлена держава мусить признати самовизначення народів та відкинути анексії, що противляться тому самовизначенню. Боротьба між народами а державою мусить покінчитися, так як покінчилися релігійні війни, несучи свободу віроісподівання; самовизначення народів мусить примирити народи з державами. Не держава є саометою, тільки народ; дер-

жава має служити цілям народу, вона має бути видимим знаком народньої спільноти, — правною організацією народу.

Кожний господар загороджує хату — кожна держава має свої границі. Якіж границі повинен мати модерний народ у своїй державі?

Народ є в першому ряді зв'язок осіб, держава в першому ряді територія. Але й народ має, як такий, свою питому територію. Тільки по суті значіння території інше в народі, ніж у державі. В народі територія має значіння етнографічне, між тим коли воно в державі є політичне.

Кожний народ мусить мати свою територію, де він є дома („в своїй хаті“.) Правда, що поодинокі члени народу оселяються нераз поза об'ємом своєї національної території, та творять у чужих державах нераз острови а іноді й великі комплекси; вони щоправда не перестають бути членами свого народу, але всеж таки знаходяться не на своїй, а на чужій території. Таксамо можна поодиноким членам народу при свободі переселювання переносити свій осідок на чужину, але все те єсть з огляду на сталий осідок самої нації тільки „чужиною“, не вітчиною.

Ідея народнього самовизначення не має стриму перед границями колишніх держав. Якраз противно. Війна велася задля розбиття несправедливих державних границь та утворення

нових границь для поодиноких народів. Тому ранійші державні границі не можуть давати тривкої основи для самовизначення народів. Ще менше надаються т. зв. історичні границі, оскільки під тими границями дехто розуміє ті межі, які в давнину обіймали якісь держави, та їх опісля втратили, якщо в тих межах побіч території дотичного народу знаходяться ще й землі других народів. Польща, яка в давній минувшині обіймала українські землі аж по Дніпро й Чорне Море, не може посягати по сі території, покликуючися на право народнього самовизначення. Тому про границі самовизначення народів не може рішати політичний, тільки етнографічний принцип. Історія національних змагань доказує се без решти.

З того слідує, що національна територія є та територія, з якою народ є звязаний історично шляхом постійного, звичайно споконвічного оселення. Поняття національної території в однак ексклюзивне — значить: хочби мешкало побіч себе кілька народів, ніяка територія не може бути рівночасно національною територією для кількох народів, та кожний народ має свою питому, етнографічно визначену територію, де він постійно оселився, та де він живе своїм питомим культурним життям. Поза сею територією він може грати тільки ролю завойовника, або чужого. Тому ті народи, що завоювали під свою владу чужі народи

та не встигли оселитися на їхнє місце, ні їх повно зассимилювати, не можуть ніколи вважати завойованих земель за свою власну національну територію. Національні границі можуть зменшуватися або збільшуватися тільки процесом зменшування або поширювання осель дотичного народу на своїх чи чужих просторах, та шляхом повної асиміляції на користь чужої чи своєї народности. Поняття національної території в ще остільки виключне, що вся територія мусить вязатися географічно зі собою, географічно в сьому розумінні, що всі землі мусять бути в безпосередньому територіяльному звязку зі собою, не перегороджені звязаною зі собою територією другого народу.

На території народу бувають чужі острови та взагалі національні меншости що мешкають побіч автохтонної, з територією звязаної нації. Вони являються наче комірниками, що мешкають у комірнім в чужій „хаті“.

Нарід, до котрого належить національна територія, є „господарем“, в більшості сеї території; члени інших народностей („комірники“) можуть бути тільки меншістю.

Сьому не стоїть на перешкодї, що чужі острови а нераз і міста дають серед суто національної території чужу більшість — бо ні острови ні міста не переривають своїм населенням етнографічної території, так як море не

перестає бути морем, коли на ньому знаходяться острови. Зосібнаж треба звернути увагу на се, що про характер постійного населення рішають завжди села, не міста. В модерних відносинах мешканці міст є взагалі елементом рухомим, що змінюють постійно свій осідок; навіть власність каменниць по містах є з огляду на вічну зміну власників більше рухома, ніж власність сільських посіlostей. Тому нема що дивуватися, що постійне автохтонне населення сидить звичайно по селах, не по містах і що якраз сільське населення дає правдивий образ національної території. Модерні міста є неначе екстериторіяльні.

В такій то „хаті“ мусить народ примістити „комірників“ та прийняти в гостину „чижинців“. „Комірникам“ (себто національним меншостям) він мусить лишити повну свободу в їхнім „мешканню“ (значить: повну свободу в їхніх національних правах); але він має з ними з одного боку спільні справи, щодо яких він мусить з ними порозумітися, з другого боку спільні справи, що торкаються цілої „хати“ (себто цілої держави), в яких вони мусять підчинитися волі „господаря“ (себто більшості). Чужинці не можуть мати таких прав, але за те матимуть упривілеєне становище гостей.

Ось так зарисовується характер нової держави:

Кожний народ матиме свою державу, оскільки сам не схочє бути інтегральною частиною чужої держави. Границі національної держави повинні означуватися етнографічним принципом. Поправки сеї системи не є однак виключені. З географічних причин, оскільки ще вимагають сего потреби суспільного обороту, можуть виїмково частини других народностей належати до чужої держави. Та дeneбудь такі частини найдуться в рамках чужої держави, вони мусять мати всетаки право на народню самостійність, хоч ся самостійність мусить стояти в звязку з тою державою, де вони знаходяться.

Ідея самовизначення народів не обмежується одначе тільки на право до своєї власної держави, чи на право заявитися за тою державою, до котрої народ хоче належати — вона має поверх сього ще внутрішній зміст.

Поет каже: „В своїй хаті“ мусить бути „своя правда“.

А „правда“ — се староукраїнське слово на означення „права“. Наш найстарший пам'ятник права — се „Правда Руська“. Але не припадок се, що наше право правдою зветься; воно є правдою цілого народу. Сам народ творив собі право — так він зрозумів правду в суспільному житті, так він зрозумів ідею справедливости.

Право як народня правда — се провідний шлях нової держави.

Сам народ мусить бути творцем права в усіх суспільних зв'язках, з яких складається. Держава, що має бути видимим організмом народньої спільноти, мусить бачно придивлятися усім проявам народньої правної творчости, вирівнувати противорічності між ними, відважувати різні сфери інтересів супроти себе і т. д., щоби справити всі напрямки правної творчости народу в спільне русло загального народнього добра. Модерні суспільні відносини є так складні, а потреба порядку в суспільности так неминуча, що й нова держава не обійдеться без законів. Та ці закони не тільки мусять находити внутрішню основу в народі, але вони зможуть передати лише невеличку частину тих правних постанов, якими кермуватиме ся народ у своїй державі. Поза сферою законів, — побіч неї, та чимало й мимо неї — мусить залишитися сфера внутрішньої творчости звичаєвого права з безпосередньо-обов'язуючою силою.

Правда мусить бути завсе жива, тривка. Право мусить бути живуче — як живі є людські потреби та потреби тих спільнот, з яких складається нарід. Та над усім тим мусить стояти поняття справедливости — поняття не нове, відоме уже старинному світу. Теорія Арістотеля про *δίκαιον διορθωτικόν* та

δίκαιον διαμετρήσιμον не стратила ще свого значіння — вона тільки прибрала шляхом нових розвиткових тенденцій нові відтінки, нові напрямки.

В новітній боротьбі капіталу з працею виборола собі праця провідне становище в суспільному житті. Та не зважаючи на те, що під теперішню пору станули проти себе два ворожі суспільні табори: західно — та середньоєвропейський капіталізм супроти російської диктатури пролетеріяту, мусимо всетаки зазначити, що суспільність склонюється щораз більше добачувати мірила рівности людей в їхній чинитьбі, в їхній праці. Лише праця може бути справжнім мірилом рівности, а за тим і „справедливости“ в новій державі — та не тільки механічна праця, але й духова. Се самостійний вислід історичного розвитку суспільної думки, але він не торкається про себе ні питання родинної правної спільноти ні приватної власности.

Поставивши правду в основу нової держави, народ мусить стати сильним. Сила народа — се й сила нової держави. Держава мусить мати перш за все внутрішню силу; зовнішня сила буде певним вислідом внутрішньої. І тут провідні шляхи аристотелівської теорії остануть без основної зміни. Вони приберуть тільки нові форми, які підготовила історія. Основи тих форм є однак від віків ті

самі та висказуються в двох словах: „порядок“ і „організація“. В новій державі народ обороняти ме свою землю й свої права; до одного й до другого він потребує правного порядку й правної організації.

Та помиляється той, хто шукає сили держави в „пануванню“. Суверенність держави — се поняття розбите, поплутане, та в собі противорічне. Се останок давньої, заборчої імперіялістичної традиції середніх та початку нових віків. Суверенність держави належить уже до історії.

Хоч як могутня була влада старинних держав, то в старинних віках не виринула теорія суверенности держави, бо не було елементів, які заперечувалиби державам права до своїх громадян: держави виконували свої постанови силою факту, не силою того, що їх громадяне або другі держави признали їх владу за найвищу в їхніх межах. Вона повстала щойно в середніх віках у боротьбі проти супрематії церкви та проти змагання Німецької Імперії, підпорядкувати собі усі держави світа. Так удержалася теорія суверенности держави аж до французької революції. Ще перед нею розбив **Руссо** се поняття, поставивши поняття суверенности народу. Принявши ідею суверенности народу, французька революція розбила ідеологію суверенности держави: не держава, як така, є суверенна,

тільки суверенний єсть увесь народ у державі — йому припадає справжня власть у державі. Опісля розбив суверенність держави фактично інтернаціональний капіталізм з одного боку, та інтернаціональний соціалізм з другого боку; завершила се всесвітна війна та мирові договори з міжнароднім ареопагом найвищої ради в Парижі і лігою народів у Женеві.

Вже раніше поплутано поняття державної суверенности в звязкових державах. А в новій державі, що має бути державою самовизначення народів, яка противиться анексіям, противиться право народу поняттю суверенности держави.

Нова держава не є поправді суверенна; — суверенним мігби бути тільки народ, колиб суверенність була провідним принципом існування нації.

Однак поправді проблем народоправства не є суверенністю у властивому значінні того слова. Платон зачислює панування над собою до найважніших чеснот. Але се є що іншого, ніж панування народу над собою. Як новітна *patria potestas* не є пануванням батька над своїми дітьми, так і народня влада в модерному розумінні не може бути пануванням над народом (що було іще в справжній суверенній державі), але правлінням народа. В новій державі не панує сам нарід над собою — се булоб противорічне само в собі — він

тільки править собою: значить, він сам означувати ме правні шляхи своєї судьби, та й сам проводити ме сими шляхами.

Що Руссбб назвав суверенність народу, є по суті тільки правлінням народу, та хоч ся зміна видається на перший погляд ослабленням народньої потенції, вона єсть по правді скріпленням та усталенням народньої позиції в державі. Сам Руссбб не потягнув усіх висновків із свого поняття суверенности народу; та не потягнула сих консеквенцій ні французька революція, ні історія модерних держав від французької революції почавши. Ніде правди діти, ніхто в Європі не думав перевести в діло ідеї суверенности народу в усіх консеквенціях. Буржуазія, капіталізм, бюрократія та соціалізм спинили переведення ідеї Руссбб. Але всесвітна війна стала очевидним протестом проти такої реакції. Ідея самовизначення народів обняла давнійшу ідею народньої суверенности, обняла її в повному змісті та в повній правді. Сам народ мусить собою правити; се правління мусить виступати в усіх проявах державного життя; ніде не повинно збракнути сеї безпосередньої функції народа у виконванні державних завдань. Ніхто не сміє над другим панувати, та всі мусять рівно підпорядкуватися під загальне добро народа, так як сам народ се добро розуміє і як він сам його переводить.

Ось так приходимо до останньої точки: до „волі народа“.

Вольні народи мусять мати вольну волю. Ще перед теорією Руссб бачимо історичні початки конструкції загальної волі народа в історії англійського парламентаризму, американської та швейцарської демократії. Французька революція відкрила шлях до дальшого розвитку народної волі проголошенням „прав людини“ й прийняттям теорії Руссá про суверенність народу.

Та на цьому не спинився історичний хід ідеї.

Перш за все виступили два англійські філософи: Бентгем і Джон Стеарт Мілль. Виходячи від того, що власний інтерес людини є головним товчком усеї людської діяльності, Бентгем домагався від держави, щоби шляхом відповідних запорядків позискала всіх громадян, а саме тим чином, щоби передала всім громадянам участь у впливі на долю держави. Тому не тільки верховна центральна власть, але й уся адміністрація держави повинна у своїх представниках репрезентувати волю усіх громадян, у централі волю громадян цілої держави, в льокальних властях волю громадян дотичних областей. Загальне, рівне та безпосереднє виборче право повинно відноситися не тільки до парламенту, але й до репрезентацій усіх самоуправних

комунальних тіл; репрезентація волі народу повинна обіймати в усіх тих тілах не тільки право легіслативи, але й право адміністрації. — Джон Стеарт Мілль був прихильником репрезентаційної теорії. Він учив, що найліпша форма влади є та, що не тільки в найвищій центральній власті представляє суверенність усіх громадян, але й всім громадянам дає можливість брати участь у виконванні публичних функцій, чи в загальному чи в льокальному крузі ділання. Тому слід завести репрезентаційну систему не тільки в центральній, але й в льокальній власті; побіч державного парламенту повинні існувати підпарламенти на провінції.

Теорії Бентгема й Мілля дали почин до реформи адміністрації в Англії під кінець 19. віку.

Ще далше пішли демократичні системи Сполучених Держав Північної Америки та Швайцарії. Вони не обмежилися на саму репрезентаційну систему шляхом загальних виборів, але в найважніших питаннях державного життя, не виключаючи й вибору значніших урядників, звернулися безпосередньо до народніх мас (референдум).

Та й на сьому не зупинився історичний розвиток нашого питання про конструкцію загальної волі народа в державі; ще в 19.

і в початку 20. століття пішли події новими шляхами. А саме:

Зупиняючися в першу чергу при новій літературі сього питання, бачимо загальне сконстатування факту, що репрезентаційна парляментарна система ставала згодом щораз менше реальною і що осередок політичного життя модерних держав почав щораз більше пересуватися в напрямку безпосередньої участі самого народу в правлінні державою. Славний німецький вчений, проф. Єллінек поставив іще перед всесвітньою війною теорію про змагання держав змінити парляментарну систему на систему справжнього правління двох чинників — правительства й народу — та ніде правди діти, сама парляментарна система, оперта на загальнім, рівнім і безпосереднім виборчим праві, не всилі відповісти як слід вельми розгалуженим потребам модерного державного життя. Життя домагається щораз більше безпосередньости у правлінні самого народу, та щораз більше приноровлення до ріжних потреб, ріжних інтересів, ріжних змагань суспільности.

Під впливом політичної свободи розвинули товариства, стоваришення й корпорації дуже розгалужене громадське життя. Прикмету загальности виборчого права заступлено спеціальними громадськими та приватними інтересами найширших верств населення. Сі товари-

ства й корпорації почали в рамцях власної автономії сповнювати дуже важливі завдання державної спільноти, та перебравши організаційні форми, подібні до держави, відіграли й відіграють постійно рішачу ролю у судьбі суспільства. Таким чином перейшло багато справ, які по своїй суті належали до компетенції держави, до самостійних спільнот в рамцях держави. Їх значіння так зросло, що держави почали послуговуватися сими організаціями для переводження своїх цілей (напр. торгівні та промислові палати), або здебільшого причинилися самі до скріплення таких організацій (напр. робітничих палат).

В сім напрямку іде розвиток народньої ідеї. Сам народ організує себе і сам витворює основи свого безпосереднього народнього правління, своєї загальної народньої волі. Але ся подрібна організація не може розбити народньої єдності. Та якраз у тому лежати ме велике завдання нової держави, щоби завершила в собі самій всі прояви організаційної народньої праці, щоби звела їх до спільної мети. Тому державний організм мусить задержати своє верховне правління. Але побіч верховного правління мусять існувати в постійній гармонії зі собою, неначе підпарляменти, поодинокі організації суспільних справ по своїм ріжнородним галузям.

Коротко кажучи: Нова держава повинна перевести кооперацію усіх народніх елементів для найліпшого використання духових і природних сил, не жахаючися черпати з безпосереднього джерела народньої волі. Але ся воля не моглаб бути народньою волею, колиб не дала всім своїм членам, себто кожній людині зосібна, вольної волі в рамцях загального добра. Тому приватна власність залишиться всеж таки вихідною тóчкою правної системи, але треба бути свідомим сього, що вона сьгодні виглядає инакше, ніж за часів римських юристів. Приватна власність се не необмежена влада особи над річю, се тільки правна приналежність дїбр з метою заспоковння економічних потреб поодиноких осіб. Як така вона мусить підлягати обмеженням з огляду на загальне добро.

Читайте й передплачуйте одинокий багато ілюстрований двотижневик, часопис найбільше поширений між українською еміграцією в Європі й Америці:

Український Скиталець

Орган військової еміграції земель З. У. Н. Р.

Виходить 1. і 15. кожного місяця.

З нього довідаєтеся, з яким героїзмом і самовідреченням боролася

Українська Галицька Армія

за державну самостійність свого Народу та побачите унагляднені в численних ілюстраціях усі Її визвольні змагання! Читайте самі і своїх дітей учіть пізнавати гордість і непобідимість свого Народу!

Адреса:

„Ukrajinskyj Skytalec“

Wien, XVIII., Ferrogasse Nr. 31

Austria, Europe.

